

Naslov članka/Article:

Vpliv pandemije covid-19 na šolanje otrok in mladostnikov s posebnimi vzgojnoizobraževalnimi potrebami – pogled otrok, mladostnikov in njihovih staršev na izvedbo različnih oblik učne pomoči

Impact of the COVID-19 Pandemic on the Schooling of Children and Adolescents with Special Educational Needs – Views of Children, Adolescents and Their Parents on the Implementation of Various Forms of Learning Assistance

Avtor/Author:

Tanja Černe

DOI: <https://doi.org/10.59132/ssd/2023/2/18-29>

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Šolsko svetovalno delo št. 2/2023, letnik 27

ISSN 1318-8267

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2023

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/solsko-svetovalno-delo/>

Vpliv pandemije covida-19 na šolanje otrok in mladostnikov s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami – pogled otrok, mladostnikov in njihovih staršev na izvedbo različnih oblik učne pomoči

Impact of the COVID-19 Pandemic on the Schooling of Children and Adolescents with Special Educational Needs – Views of Children, Adolescents and Their Parents on the Implementation of Various Forms of Learning Assistance

Tanja Černe

Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše Ljubljana

Izvleček

Ključne besede: izvedba različnih oblik učne pomoči, otroci in mladostniki s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami, pandemija covida-19, starši, šolanje na daljavo.

Pandemija covida-19 je prinesla v vzgojno-izobraževalni prostor mnoge izzive glede izvedbe pouka ter različnih oblik učne pomoči otrokom in mladostnikom s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami. Raziskovalne ugotovitve kažejo na daljnoročne škodljive posledice za otroke in mladostnike na številnih področjih, tudi na vzgojno-izobraževalnem. V Svetovalnem centru za otroke, mladostnike in starše Ljubljana smo v juniju 2021 opravili raziskavo¹ glede šolanja na daljavo, in sicer z vidika različnih oblik učne pomoči, ki so je bili deležni vključeni otroci in mladostniki v osnovni šoli. Podatke smo pridobili z vprašalnikoma, ki smo ju oblikovali za namen te raziskave. V raziskavo je bilo vključenih 34 otrok in mladostnikov (od tega 58,3 % z odločbo o usmeritvi) in 37 staršev. Med tistimi, ki so bili deležni pomoči šole, jih je četrtina prejela individualno in skupinsko pomoč,

¹ Predstavljene raziskovalne ugotovitve so del širše raziskave z naslovom Vpliv pandemije covida-19 na šolanje otrok in mladostnikov s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami, ki je bila izvedena v juniju 2021 v Svetovalnem centru za otroke, mladostnike in starše Ljubljana.

dobra petina je bila deležna dopolnilnega pouka. Manjša razhajanja so bila v izkazanem zadovoljstvu s pomočjo na daljavo (vidik otroka in mladostnika) in mnenju o zadovoljstvu otroka in mladostnika s pomočjo na daljavo (vidik starša). Otroci in mladostniki so pogosteje navedli, da s pomočjo na daljavo niso bili toliko zadovoljni, kakor so to ocenili njihovi starši. Pričujoča raziskava odpira nekatera vprašanja, ki se nanašajo na izvedbo različnih oblik pomoči v osnovni šoli ter na percepcijo dodatne strokovne pomoči in drugih oblik pomoči med vključenimi otroki in mladostniki ter njihovimi starši. Opozarja na zahtevne okoliščine poteka šolanja v pandemski situaciji, v kateri lahko šolanje pomeni varovalni dejavnik ali dejavnik tveganja za otrokov ali mladostnikov duševni razvoj, ter predlaga nekatere premisleke glede izvedbe različnih oblik učne pomoči tudi v prihodnje.

Abstract

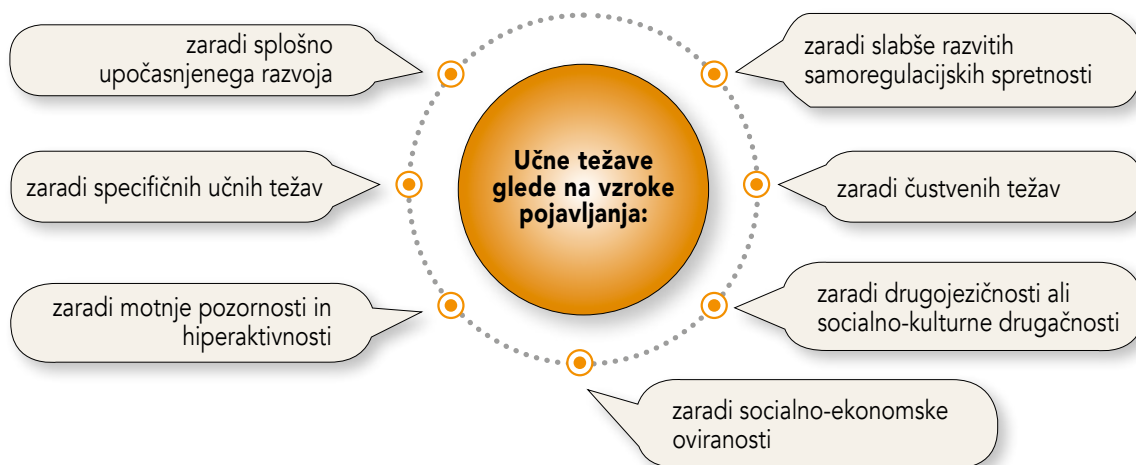
The COVID-19 pandemic has introduced many challenges into the education system regarding the implementation of lessons and of various forms of learning assistance for children and adolescents with special educational needs. Research findings indicate long-term harmful consequences for children and adolescents in many areas, including the area of education. In June 2021, we at the Counselling Centre for Children, Adolescents and Parents Ljubljana conducted a survey on distance education relating to the various forms of learning assistance provided to children and adolescents in primary school. We obtained the data with two questionnaires designed for the purpose of this survey. The survey encompassed 34 children and adolescents (58.3% of whom had a SEN Guidance Decision) and 37 parents. A quarter of those who were provided assistance by the school received one-on-one and group assistance, while just over a fifth received remedial classes. Minor discrepancies have been observed in the demonstrated satisfaction with distance learning assistance (the view of the child and adolescent) and the opinion on the child's or adolescent's satisfaction with distance learning assistance (the view of the parent). The children and adolescents stated more often that they were not as satisfied with the distance learning assistance as their parents believed they were. The present research opens up a few questions regarding the implementation of various forms of assistance in primary school and the perception of additional professional assistance and other forms of assistance among the children and adolescents involved and their parents. It points out the difficult conditions of schooling during the pandemic, in which schooling can either denote a protective factor or a risk factor for the child's or adolescent's mental development; the article gives a few suggestions regarding the implementation of various forms of learning assistance in the future.

Keywords:

implementation of various forms of learning assistance, children and adolescents with special educational needs, COVID-19 pandemic, parents, distance education.

Teoretični uvod

Najštevilčnejša podskupina populacije učencev s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami so otroci in mladostniki s splošnimi učnimi težavami in otroci in mladostniki s specifičnimi učnimi težavami. Učne težave delimo glede na vzroke pojavljanja v naslednje skupine: 1) učne težave zaradi splošno upočasnjene razvoja; 2) učne težave zaradi specifičnih učnih težav; 3) učne težave zaradi motnje pozornosti in hiperaktivnosti; 4) učne težave zaradi slabše razvitih samoregulacijskih spretnosti; 5) učne težave zaradi čustvenih težav; 6) učne težave zaradi drugojezičnosti ali socialno-kulturne drugačnosti; 7) učne težave zaradi socialno-ekonomske oviranosti. Učne težave so lahko pogojene z notranjimi dejavniki, kot so podpovprečne in mejne intelektualne sposobnosti, motnje socialno-emocionalnega prilagajanja, slabše razvite samoregulacijske spretnosti itn., ali zunanji

Otroci in mladostniki z učnimi težavami nimajo težav le pri učenju izobraževalnih predmetov, ampak pogosto tudi pri vzgojnih predmetih ter na področju socializacije in izvršilnega funkcioniranja.

dejavniki, kot so sociokulturna drugačnost in prikrajšanost, drugojezičnost, neustrezno ali nezadostno poučevanje itn. (Magajna idr. 2008). Otroci in mladostniki z učnimi težavami nimajo težav le pri učenju izobraževalnih predmetov, ampak pogosto tudi pri vzgojnih predmetih ter na področju socializacije in izvršilnega funkcioniranja (Kavkler 2011). Ti otroci in mladostniki optimalno razvijajo svoje potenciale, če jim šola omogoči ustrezno učno okolje in prilagoditve. Po 12. členu Zakona o osnovni šoli (2006) jim pripadajo prilagoditve metod in oblik dela, vključitev v dopolnilni pouk ter druge oblike individualne in skupinske pomoči, saj brez prilagoditev težko dosegajo standarde znanja. Osnovne šole v Sloveniji pri identifikaciji učencev z učnimi težavami uporabljajo strokovni dokument Koncept dela: Učne težave v osnovni šoli (2008). V njem je predstavljen petstopenjski hierarhični model odziva na obravnavo ali t. i. petstopenjski model pomoči otrokom z učnimi težavami. Prva stopnja obsega pomoč učitelja pri pouku, dopolnilnem pouku ter v okviru podaljšane bivanja. Druga stopnja vključuje pomoč šolske svetovalne službe. Namenjena je dopolnjevanju, odkrivanju, raziskovanju in opredelitvi ovir pri otroku ali mladostniku in okolju, njegovih močnih področjih in nadarjenosti. Tretja stopnja vključuje individualno in skupinsko pomoč; potrebujejo jo otroci ali mladostniki z zmernimi učnimi težavami, ki potrebujejo več specifičnega treninga in več učiteljeve pozornosti. Četrta stopnja vključuje diagnostično in svetovalno obravnavo v zunanji strokovni ustanovi ter pridobitev mnenja in priporočila, ki je podlaga za prilagajanje pouka ter za pridobitev odločbe o usmeritvi. Peta stopnja vključuje usmeritev v ustrezn program, kar opravi komisija za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami z namenom zagotavljanja otrokovega ali mladostnikovega optimalnega razvoja. Sistematična in dosledna izvedba različnih oblik učne pomoči ima pomemben vpliv na usvajanje znanja, korekcijo in kompenzacijo primarnih primanjkljajev, na razvoj potencialov otrok ali mladostnikov s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami, na njihovo učno uspešnost ter na razvoj ustrezne samopodobe (Černe 2020).

Na populacijo otrok in mladostnikov s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami je imela pandemija covid-19 pomemben vpliv. Spremenile so se vsakodnevne rutine, vezane na obiskovanje pouka, domače učenje, pridobivanje in izkazovanje znanja; otroci in mladostniki so slabše razumevali kompleksnost pandemske situacije in potrebo po upoštevanju ukrepov, pojavljale so se pomembne težave z učno samostojnostjo in samoregulacijskim učenjem, socialna distanca je vplivala na pomanjkljive možnosti za druženje in učenje socialnih veščin. Ob tem so otroci in mladostniki zoženje

socialnih stikov zaradi zahtev fizičnega distanciranja poskušali nadomestiti s poglobljanjem vezi z manjšim krogom ljudi in/ali širjenjem načinov druženja z uporabo sodobnejših pristopov k ohranjanju stikov, npr. z uporabo mobilnih in spletnih aplikacij (Polizzi idr. 2020). Daljnoročne škodljive posledice na otroke in mladostnike pa se izkazujejo tudi kot zmanjšan občutek nadzora nad načinom življenja ter manj učinkovito spoprijemanje s stresom in obremenitvami (Shen idr. 2020), kar je zahtevno zlasti za populacijo otrok in mladostnikov s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami. Lee (2020) poroča o poslabšanju njihovega funkcioniranja na področju učenja in socialnega odzivanja (izbruhi jeze, izogibajoče vedenje, zatekanje v spletne aktivnosti) in čustvovanja (pojavljanje več depresije in anksioznosti).

Opredelitev raziskovalnega problema in raziskovalni vprašanji

Otroci in mladostniki s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami potrebujejo za ustrezno usvajanje in utrjevanje znanja ter za korekcijo in kompenzacijo primarnih ali sekundarnih primanjkljajev vključitev v različne oblike učne pomoči, ki so opredeljene v strokovnem dokumentu Koncept dela: Učne težave v osnovni šoli. Z odločbo o usmeritvi jim je zagotovljena dodatna strokovna pomoč za premagovanje primanjkljajev, ovir. oz. motenj in/ali učna pomoč ter svetovalna storitev. Po potrebi so jim omogočene tudi prilagoditve pri pouku, s pomočjo katerih lažje sledijo pouku ter izkazujejo svoje znanje.

Šolanje na daljavo se je zlasti v začetnih valovih pojavljanja pandemije covida-19 izkazalo za organizacijsko zahtevno. Prinašalo je številne strokovne izzive, ki so opredeljeni v izsledkih raziskave za oceno potreb po psihosocialni podpori med pandemijo covida-19 (Kerč idr. 2021) in so po poročanju strokovnih delavcev, zaposlenih v vzgojno-izobraževalnih zavodih, povezani s pomanjkanjem pristnega stika z otroki in mladostniki, neaktivnostjo, nemotiviranostjo, neenakimi možnostmi šolanja od doma, s pomanjkljivo (tehnično) opremljenostjo in spretnostjo uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije, kar je lahko vplivalo tudi na organizacijo in izvedbo različnih oblik učne pomoči pri šolanju na daljavo.

V okviru raziskave sta nas zanimali naslednji raziskovalni vprašanji:

- 1) Katerih oblik pomoči so bili deležni otroci in mladostniki s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami v času šolanja na daljavo med pandemijo covida-19?
- 2) Ali so vključeni otroci in mladostniki ter njihovi starši izkazovali zadovoljstvo z organizacijo in izvedbo oblik pomoči med pandemijo covida-19?

Metoda

Namen raziskave

V raziskavo o vplivu pandemije covida-19 na šolanje otrok in mladostnikov s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami so bili vključeni otroci in mladostniki, ki so obravnavani v Svetovalnem centru za otroke, mladostnike in starše Ljubljana, ter njihovi starši. Namen raziskave je bil proučiti izkušnje otrok in mladostnikov ter njihovih staršev s šolanjem na daljavo z vidika učne pomoči, ki so je bili deležni v osnovni šoli.

Z odločbo o usmeritvi je otrokom in mladostnikom s posebnimi-izobraževalnimi potrebami zagotovljena dodatna strokovna pomoč za premagovanje primanjkljajev, ovir. oz. motenj in/ali učna pomoč ter svetovalna storitev.

Vzorec raziskave (udeleženci)

V Svetovalnem centru za otroke, mladostnike in starše Ljubljana je bilo v timu strokovnjakov v času zbiranja podatkov obravnavanih 340 otrok in mladostnikov različnih starosti, od tega 230 oziroma 67,6 % fantov in 110 oziroma 32,4 % deklet.

V raziskavo o vplivu pandemije covid-19 na šolanje otrok in mladostnikov s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami je bilo vključenih 37 otrok in mladostnikov (v starosti od 10 do 14 let) in 37 staršev. Trije vprašalniki otrok in mladostnikov so bili neveljavni, zato smo v raziskavo vključili 34 otrok in mladostnikov. Tako smo zbrali podatke o 37 otrocih in mladostnikih, ki so bili v obdobju zbiranja podatkov obravnavani v svetovalnem centru, kar pomeni 10,9-odstotno vključenost.

Viri podatkov

Zbiranje podatkov je potekalo z dvema samoevalvacijskima vprašalnikoma, ki sta bila prilagojena populacijama staršev in njihovih otrok ali mladostnikov. Vprašalnika sta bila sestavljena iz petih sklopov vprašanj zaprtega in odprtega tipa. V tem prispevku obravnavamo samo nekatere vidike odgovorov na vprašanja, ki se nanašajo na področje učnih težav, izvajanja različnih oblik učne pomoči v osnovni šoli ter zadovoljstva z izvajanjem učne pomoči.

Zbiranje podatkov

Zbiranje podatkov je potekalo v mesecu juniju 2021. Otroka ali mladostnika ter njegove starše smo ob prihodu na obravnavo zaprosili za podpis informiranega soglasja za sodelovanje v raziskavi. Izpolnjevanje vprašalnika je večinoma potekalo v prostorih Svetovalnega centra za otroke, mladostnike in starše Ljubljana, povprečno deset minut. Branje in razumevanje vprašanj v vprašalnikih je bilo v skupini otrok in mladostnikov s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami zaradi primarnih specifičnih kognitivnih primanjkljajev lahko oteženo, zato smo bili strokovnjaki občasno postavljeni v funkcijo bralca vprašanj in spodbujevalca izpolnjevanja vprašalnika. Po izpolnjevanju so otroci in mladostniki ter njihovi starši vrnili vprašalnik strokovnjaku. Izpolnjevanje vprašalnika ni bilo anonimno, saj je bilo možno preko šifre, navedene na prvi strani vprašalnika, povezati starša in otroka ali mladostnika; s pomočjo petmestne šifre je bila obdelava podatkov anonimizirana do največje možne mere.

Obdelava podatkov

Podatki, zbrani s samoevalvacijskima vprašalnikoma, so bili obdelani z metodami osnovne opisne statistike. Odgovore otrok ali mladostnikov in staršev pri vprašanjih odprtega tipa smo obdelali s kombinacijo kvalitativne in kvantitativne metode, pri čemer smo odgovore najprej uredili, jim nato pripisali kode, v naslednjem koraku pa smo kode obravnavali kot kategorije vprašanj zaprtega tipa in jih statistično obdelali. Vprašanja, s katerimi smo preverjali subjektivne zaznave (mnenja, stališča) o proučevanem pojavu, smo predstavili tako z vidika starša kot tudi z vidika otroka ali mladostnika, medtem ko smo pri vprašanjih objektivnega tipa zaradi večje zanesljivosti upoštevali le odgovore staršev.

Rezultati z razpravo

S pomočjo vprašalnikov smo ugotavljali, katere vrste posebnih vzgojno-izobraževalnih potreb so opredelili starši pri svojem otroku ali mladostniku, koliko jih je imelo odločbo o usmeritvi, katere vrste in oblike pomoči je osnovna šola lahko ponudila otroku in mladostniku pri šolanju na daljavo ter kakšno je bilo zadovoljstvo otrok in mladostnikov ter njihovih staršev z izvedeno pomočjo na daljavo.

Posebne vzgojno-izobraževalne potrebe

Od 37 obravnavanih otrok ali mladostnikov jih ima po navedbah staršev skoraj polovica disleksijo (48,6 %). Naslednja skupina najpogostejših težav, prisotna pri vsakem četrtem učencu (24,3 %), so čustvene težave, več kot vsak peti učenec (21,6 %) pa ima vedenjske težave. Prav tako ima več kot vsak peti učenec (21,6 %) ADHD. Govorno-jezikovne težave so starši redkeje opredelili, prav tako disgrafijo, diskalkulijo, neverbalne učne težave in podobno. Ob tem se je treba zavedati, da diagnosticirane motnje pozornosti in aktivnosti, čustvene in vedenjske težave (anksioznost, depresivnost) postajajo z naraščajočo starostjo vedno bolj prisotne (Cree idr. 2016; Ghandour idr. 2018).

Ugotovili smo, da so starši ustrezno, v skladu z diagnostičnimi ugotovitvami ter opredelitvami v strokovnem mnenju in odločbi, prepoznali ter opredelili otrokove ali mladostnikove posebne vzgojno-izobraževalne potrebe.

Preglednica 1: Frekvenčna porazdelitev odgovorov staršev na vprašanje o posebnih vzgojno-izobraževalnih potrebah, s katerimi se sooča njihov otrok ali mladostnik (n = 37)

Posebne vzgojno-izobraževalne potrebe	f	%*
Disleksija	18	48,6
Čustvene težave	9	24,3
Motnja pozornosti in aktivnosti	8	21,6
Vedenjske težave	8	21,6
Govorno-jezikovne težave	6	16,2
Disgrafija	4	10,8
Diskalkulija	3	8,1
Neverbalne učne težave	3	8,1
Težave s pozornostjo in koncentracijo	3	13,5
Dispraksija	2	5,4
Ne vem	2	5,4

* Ker je lahko pri otroku ali mladostniku prisotna sopojava, je vprašanje obravnavano kot vprašanje z več možnimi odgovori.

Odločba o usmeritvi

Več kot polovica otrok ali mladostnikov, ki so bili vključeni v raziskavo, ima odločbo o usmeritvi (58,3 %). Dodeljenih jim je od 1 do 5 ur dodatne strokovne pomoči tedensko, v povprečju pa 3,3 ure tedensko. Trem otrokom ali mladostnikom so dodeljene tudi svetovalne ure (po 1 ura na teden). Upoštevajoč svetovalne ure, imajo otroci v povprečju 3,5 ure dodatne strokovne in svetovalne pomoči. Vključeni otroci in mladostniki so bili v strokovnem mnenju in odločbi o usmeritvi opredeljeni pod naslednjimi kategorijami: primanjkljaji na posameznih področjih učenja, dolgotrajno bolni in otroci z govorno-jezikovnimi motnjami.

Preglednica 2: Frekvenčna porazdelitev odgovorov staršev na vprašanje, ali ima njihov otrok ali mladostnik odločbo o usmeritvi (n = 36)

Odločba o usmeritvi	f	%
Da	21	58,3
Ne	15	41,7

Pomoč šole na daljavo

V času šolanja na daljavo je bilo 24 od 37 otrok ali mladostnikov s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami (64,9 %) deležnih neke oblike učne pomoči šole, najpogosteje dodatne strokovne pomoči. Te oblike pomoči je bilo deležnih 37,8 % vseh otrok ali mladostnikov oziroma več kot polovica (58,3 %) tistih, ki so bili deležni neke oblike učne pomoči. Med tistimi, ki so bili deležni učne pomoči šole, jih je četrtnina prejela individualno in skupinsko pomoč, dobra petina (20,8 %) je bila deležna dopolnilnega pouka. Dodatnega pouka sta bila deležna le 2 otroka ali mladostnika. Pri tem je treba opozoriti, da obstajajo 3 otroci ali mladostniki, ki imajo odločbo o usmeritvi, vendar od šole v času šolanja na daljavo niso bili deležni nobene ure pomoči, kar pomeni pomembno odstopanje od uzakonjenih pravic.

Preglednica 3: Frekvenčna porazdelitev odgovorov staršev na vprašanje o oblikah pomoči, ki jih je bil deležen otrok ali mladostnik od šole v času šolanja na daljavo

Oblike pomoči v času šolanja na daljavo s strani šole	f	% (glede na vse otroke ali mladostnike, n = 37)	% (glede na tiste, ki so bili deležni pomoči, n = 24)
Dodatna strokovna pomoč	14	37,8	58,3
Individualna in skupinska pomoč	6	16,2	25,0
Dopolnilni pouk	5	13,5	20,8
Dodatni pouk	2	5,4	8,3
Brez pomoči	13	35,1	

Otroci in mladostniki, ki so bili deležni pomoči na daljavo ($n = 24$), so je bili najpogosteje deležni 2 uri na teden (33,3 %). Četrtnina otrok je bila pomoči deležna 1 oziroma 3 ure tedensko. Po 2 otroka ali mladostnika pa sta bila deležna pomoči vsak dan ali 30 minut na teden.

Preglednica 4: Frekvenčna porazdelitev odgovorov staršev na vprašanje o pogostosti izvajanja pomoči na daljavo ($n = 24$)

Pogostost izvajanja pomoči na daljavo	f	%
30 min/teden	2	8,3
1 uro/teden	6	25,0
2 uri/teden	8	33,3
3 ure/teden	6	25,0
Vsak dan	2	8,3

Med starši in njihovimi otroki ali mladostniki prihaja do nekaterih, sicer manjših razhajanj v izkazanem zadovoljstvu s pomočjo na daljavo (vidik otroka ali mladostnika) in mnenju o zadovoljstvu otroka s pomočjo na daljavo (vidik starša). Otroci ali mladostniki so namreč pogosteje navedli, da s pomočjo na daljavo niso bili toliko zadovoljni, kot so to ocenili njihovi starši. Prav tako so starši zadovoljstvo otrok ali mladostnikov s pomočjo na daljavo najpogosteje opredelili s srednjimi vrednostmi (odgovor »srednje« zadovoljni), medtem ko so otroci in mladostniki poleg srednjega zadovoljstva izbirali tudi odgovor »zelo«.

Polovica staršev je zadovoljstvo otrok ali mladostnikov ocenila s srednjim zadovoljstvom. Nezadovoljnih otrok (odgovori sploh ne, ne preveč in malo) s pomočjo na daljavo je malo, sodeč po odgovorih staršev. Tretjina staršev meni, da so bili otroci s pomočjo na daljavo zelo zadovoljni oziroma celo, da brez pomoči ne bi zmogli. Ob teh odgovorih se zastavlja vprašanje sodelovanja staršev pri učenju otrok ali mladostnikov s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami, saj vključenost staršev v izobraževanje otrok vpliva na višje dosežke ter višjo motivacijsko povezanost s šolo (Grolnick idr. 1991). V anketi Zveze aktivov svetov staršev (b. d.) je bilo zadovoljstvo staršev z izobraževanjem na daljavo nizko do zmerno negativno, povezano s številom ur pomoči, ki so jih otrokom zagotovili starši. Bolj ko so učitelji komunicirali neposredno s starši, višje je bilo povprečno število ur pomoči staršev. Pozitivno se je povezovalo z ocenami staršev o tem, ali imajo otroci doma vse, kar potrebujejo za izdelavo nalog, ali je otrokom v zadnjem mesecu uspelo opraviti vse naloge, kolikšen delež učiteljev je povprašal, kako gre otrokom pri učenju na daljavo, kako pogosto so učitelji dajali povratne informacije otrokom o njihovem izpolnjevanju nalog ali izdelkih, kako koristne so bile povratne informacije za prihodnje učenje in ali bodo v prihodnjih tednih lahko še pomagali svojim otrokom.

Iz odgovorov učencev na drugi strani sledi, da jih je nekaj manj kot 30 % bolj nezadovoljnih kot zadovoljnih (odgovori sploh ne, ne preveč in malo) s pomočjo na daljavo. Prevladujejo sicer srednje zadovoljni (29,2 %) in zelo zadovoljni (33,3 %) otroci in mladostniki.

Preglednica 5: Frekvenčna porazdelitev odgovorov staršev in otrok ali mladostnikov na vprašanje o zadovoljstvu otroka ali mladostnika s pomočjo, ki je je bil deležen na daljavo

Zadovoljstvo otroka ali mladostnika s pomočjo na daljavo	Starši (n = 24)		Otroci ali mladostniki (n = 24)	
	f	%	f	%
Sploh ne	1	4,2	1	4,2
Ne preveč	2	8,3	5	20,8
Malo	1	4,2	1	4,2
Srednje	12	50,0	7	29,2
Zelo	5	20,8	8	33,3
Brez pomoči ne bi zmogetl	3	12,5	2	8,3

Dve tretjini staršev (66,7 %) sta bili zadovoljni s pomočjo na daljavo, ki je je bil deležen njihov otrok ali mladostnik.

Eden od staršev je izkazano zadovoljstvo utemeljil s sodelovanjem otroka s šolsko strokovno delavko, ki mu je bila v pomoč pri organizaciji učenja; delo z njo ga je namreč zelo motiviralo tudi za samostojno učenje. Drugi je svoj odgovor utemeljil s tem, da je bil zadovoljen z izvajanjem dodatne strokovne pomoči. Tretji starš pa je navedel, da je bil še posebej zadovoljen z nazornimi filmi, s katerimi je učiteljica matematike pojasnjevala postopke. Pohvalil je tudi učiteljičino hitro odzivnost v procesu pomoči.

Izvajanje različnih oblik šolanja na daljavo, v našem primeru izvedbe učne pomoči, je po mnenju UNESCO COVID-19 Education Response (2020) pogojena z različnimi vrstami pripravljenosti: 1) s tehnološko pripravljenostjo, ki vsebuje tehnične kapacitete digitalnih učnih okolij); 2) vsebinsko pripravljenostjo (dostopnost učnih gradiv); 3) pedagoško pripravljenostjo za podporo učenju od doma, ki vsebuje pripravljenost učiteljev in staršev pri samostojnem učenju njihovih otrok in mladostnikov; 4) pripravljenostjo za spremljanje in evalvacijo (spremljanje učnih procesov vključenih otrok in mladostnikov, dajanje povratnih informacij o učnih dosežkih).

Izvajanje različnih oblik učne pomoči bi lahko umestili pod točko vsebinske pripravljenosti in pod točko pripravljenosti za spremljanje in evalvacijo, saj različne oblike učne pomoči obsegajo: 1) pridobivanje znanja, ki je bilo v času šolanja na daljavo pogojeno z dostopnostjo učnih gradiv in spremljanjem učnih procesov; 2) korekcijo primanjkljajev, ovir oz. motenj; 3) razvijanje ustreznih kompenzatornih, učnih in metakognitivnih spretnosti; 4) spodbujanje izvršilnega funkcioniranja; 5) spodbujanje razvoja potencialov vključenih otrok in mladostnikov s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami. Ob aktualni pandemski situaciji pa se lahko vprašamo, ali sta bili ti dve vrsti pripravljenosti izvedeni v okviru učne pomoči.

Možne razloge za izkazano nezadovoljstvo bi – sodeč po njihovih odgovorih – pri tretjini staršev lahko iskali v:

- posredovanju rešitev nalog s strani izvajalke dodatne strokovne pomoči,
- nepovezanosti nalog z učno snovjo pri pouku,
- neizvajanjem ur dodatne strokovne pomoči, ki pripadajo otroku ali mladostniku,
- utrujenosti otroka po eni uri pouka na daljavo (izklapljanje kamere, zvoka, nesodelovanje),
- pomanjkanju večšin obvladovanja tehnologije (izgubljanje časa za nameščanje kamere in zvoka).

Sklep

V Svetovalnem centru za otroke, mladostnike in starše Ljubljana, ki je strokovna ustanova za področje duševnega zdravja otrok in mladostnikov, smo izvedli raziskavo z vidika samoocene vključenih otrok in mladostnikov ter njihovih staršev glede izvedbe dodatne strokovne pomoči ter zadovoljstva z izvedbo dodatne strokovne pomoči v šolskem letu 2020/21. V raziskavi smo obravnavali nekatere skupine otrok in mladostnikov s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami, pogosto tudi sopo-
javnimi motnjami, med katere uvrščamo otroke in mladostnike z disleksijo, disgrafijo, diskalkulijo, motnjo pozornosti in aktivnosti, težavami s pozornostjo in koncentracijo, z govorno-jezikovnimi motnjami, čustvenimi, vedenjskimi težavami, z razvojno motnjo koordinacije in neverbalnimi specifičnimi učnimi težavami. Starši skupine otrok in mladostnikov s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami so bili v času pandemije covid-19 znotraj obravnave v Svetovalnem centru za otroke, mladostnike in starše Ljubljana deležni obširnejših in konkretnejših napotkov glede zagotavljanja podpore pri učenju ter razvijanja korekcijskih in kompenzacijskih strategij, vendar se moramo zavedati, da kljub vsem usmeritvam niso (bili) usposobljeni za strokovno pomoč otroku oz. niso uspeli nadomestiti različnih oblik pomoči v šolskem okolju, zato je bila učna pomoč v šolskem okolju zelo pomembna pri pridobivanju in utrjevanju znanja ter zmanjševanju primarnih specifičnih primanjkljajev, socialni integraciji ter razvijanju prilagoditvenih in kompenzatornih spretnosti.

Raziskovalni rezultati kažejo, da je med tistimi otroki in mladostniki, ki so bili deležni pomoči šole, četrtnina prejela individualno in skupinsko pomoč, dobra petina je bila deležna dopolnilnega pouka. Ugotavljamo pojavljanje manjših razhajanj v izkazanem zadovoljstvu s pomočjo na daljavo (vidik otroka in mladostnika) in mnenju o zadovoljstvu otroka in mladostnika s pomočjo na daljavo (vidik starša). Otroci in mladostniki so pogosteje navedli, da s pomočjo na daljavo niso bili toliko zadovoljni, kolikor so to ocenili njihovi starši, kar bi lahko pripisali vzrokom, ki so povezani z manjšo motiviranostjo, oteženim sledenjem vsebinam zaradi primarnih kognitivnih primanjkljajev na področju pomnjenja, pozornosti, sekvencialnega razmišljanja ter usvajanja proceduralnega znanja.

Kljub omejitvam raziskave, ki se kažejo v uporabi izključno samoocenjevalnih lestvic ter v majhnosti vzorca, ki ne dopušča posploševanja na splošno populacijo in opozarja na previdnost pri interpretaciji raziskovalnih ugotovitev, povzemamo, da je treba (zlasti v pandemski situaciji) povečati zavedanje, da je šola prostor, ki omogoča krepitev odpornosti in varovalnih dejavnikov, ki so pomembni v funkciji zagotavljanja duševnega zdravja, kot tudi zgodnje prepoznave morebitnih sopojavnih ali sekundarnih čustvenih in vedenjskih težav. Šola s svojo klimo lahko pomembno doprinese k preventivi duševnih in vedenjskih motenj, saj pozitivna šolska klima (podpora učiteljev, povezanost s sošolci, jasna pravila in občutek varnosti v šoli) (Aldridge in Mc Chesney, 2018) in občutek pripadnosti šoli

Šola s svojo klimo lahko pomembno doprinese k preventivi duševnih in vedenjskih motenj, saj pozitivna šolska klima in občutek pripadnosti šoli zmanjšata verjetnost motečega vedenja otrok in mladostnikov ter zaznavanja izpostavljenosti medvrstniškemu nasilju.

(Šterman Ivančič idr. 2021) zmanjšata verjetnost motečega vedenja otrok in mladostnikov (Aldridge in Mc Chesney, 2018) ter zaznavanja izpostavljenosti medvrstniškemu nasilju (Šterman Ivančič idr. 2021).

V primeru ponovnih okoliščin, ki bi pogojevale šolanje na daljavo, menimo, da je treba razmisliti o naslednjih rešitvah na področju organizacije pouka in zagotavljanja različnih oblik učne pomoči:

- 1) dosledno vključevanje otrok z različnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami v dopolnilni pouk, individualne in skupinske oblike pomoči in učno pomoč, ki naj se izvajajo v živo v šoli, kadar je to mogoče;²
- 2) dosledno vključevanje otrok in mladostnikov s pridobljeno odločbo o usmeritvi v ustrezen izobraževalni program, ki naj se izvaja v živo v šoli, kadar je to mogoče; zaznavamo pojavljanje neenakosti na tem področju;³
- 3) zagotavljanje ustrezne vsebine ponujene učne pomoči, ki upošteva odnosno kompetenco, medpredmetno povezovanje ter vzpostavljanje in krepitev samoregulacijskega in samodeterminacijskega modela učenja, kar vpliva na avtonomno motivacijsko naravnost, učno učinkovitost, natančnost in pripravljenost ter zmanjšuje neželeno, moteče vedenje (Mace, Belfiore in Hutchinson 2001; Reid, Mason in Asaro - Saddler 2012);
- 4) okrepitev šolskih svetovalnih služb s sistematičnim vnašanjem programov, usmerjenih v krepitev čustvenega zdravja in socialne kompetentnosti, ki predstavlja preventivno delovanje, še posebej skupinam otrok in mladostnikov s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami, ki izkazujejo dejavnike tveganja za razvoj sopojavnih in sekundarnih motenj čustvovanja in vedenja, saj šolsko okolje ne prepozna v ustrezni meri paradigme rizičnost – rezilientnost ter ne spodbuja v ustrezni meri razvoja potencialov in močnih področij otrok in mladostnikov s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami, ki pomenijo varovalni dejavnik duševnega zdravja (Černe 2020);
- 5) razumevanje vpliva starševske podpore pri učenju na učno uspešnost otrok in mladostnikov; Sayer idr. (2004) in Holmund idr. (2008) v Pietro (2020) so ugotavljali, da bolj izobraženi starši lahko učinkoviteje pomagajo svojim otrokom pri učenju ter uporabi sodobnih računalniških tehnologij, zato je treba razmisliti o zagotavljanju podpore in različnih vrst učne pomoči otrokom in mladostnikom s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami, ki živijo v socialno depriviligiranih okoljih;
- 6) razumevanje pomena družine, ki lahko predstavlja vir pozitivnih ali negativnih čustev tudi med pandemijo ter vpliva na dinamiko odnosov v družini. Zavedati se je treba, da negativne spremembe socialnih dejavnikov negativno vplivajo na kakovost partnerskega odnosa, na spremenjene odnose med starši in otroki ter na blagostanje (Prime, Browne in Wade, 2020). Zato je pomembno, da otrokom in mladostnikom, kjer jim v družinskem okolju ni mogoče vzpostaviti vira pozitivne čustvene podpore, omogočimo sistematično vzpostavljanje in ohranjanje stikov z viri socialne opore izven družine (povzeto po Modic in Kobal Grum 2020), kar pa ob ustrezni edukaciji in osebnostni naravnosti lahko zagotavljajo vsi učitelji, izvajalci dodatne strokovne pomoči in šolski svetovalni delavci. ■

2 Černe, T. in Kofol A. (2020). *Priporočila za šolanje na daljavo ter za ocenjevanje otrok s posebnimi potrebami*. Zbornica SRP in PD Slovenije. Priporočila so bila posredovana v osebni komunikaciji ministrici za izobraževanje, znanost in šport dr. Simoni Kustec dne 27. 11. 2020.

3 Prav tam.

Viri in literatura

- Aldridge, J. M. in Mc Chesney, K. (2018). Teh relationships between school climate and adolescent mental health and wellbeing: a systematic literature review. *International Journal of Educational Research* 88, str. 121–145.
- Cree, R. A., Bitsko, R. H., Robinson, L. R., Holbrook, J. R., Danielson, M. L., Smith, D. S., Kaminski, J. W., Kenney, M. K. in Peacock, G. (2018). Health care, family, and community factors associated with mental, behavioral, and developmental disorders and poverty among children aged 2–8 years. *MMWR*, 67(5), str. 1377–1383. <https://www.cdc.gov/childrensmentalhealth/data.html>
- Černe, T. (2020). Vpliv tipa intervencijskega treninga na učno motivacijo mlajših mladostnikov z disleksijo [Doktorska disertacija]. Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Di Pietro, G., Biagi, F., Costa, P., Karpinski, Z. in Mazza, J. (2020). Verjeten vpliv epidemije COVID-19 na izobraževanje: Razmisleki, ki temeljijo na obstoječi literaturi in nedavnih mednarodnih zbirkah podatkov. Pedagoški inštitut. www.doi.org/10.32320/978-961-270-326-4
- Ghandour, R. M., Sherman, L. J., Vladutiu, C. J., Ali, M. M., Lynch, S. E., Bitsko, R. H. in Blumberg, S. J. (2018). Prevalence and treatment of depression, anxiety, and conduct problems in U. S. children. *The Journal of Pediatrics*. Spletna objava pred tiskom 12. 10. 2018. <https://www.cdc.gov/childrensmentalhealth/data.html>
- Grolnick, W. S., Ryan, R. M. in Deci, E. L. (1991). Inner Resources for School Achievement: motivational mediators of children's perceptions of their parents. *Journal of Educational Psychology*, št. 83, str. 508–517.
- Kavkler, M. (2011). Konceptualne osnove obravnave učencev z učnimi težavami. V M. Košak Babuder in M. Velikonja (ur.), *Učenci z učnimi težavami – Pomoč in podpora* (str. 8–43). Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Kerč, P., Krohne, N., Šraj Lebar, T. in Štirn, M. (2021). Ocena potreb po psihosocialni podpori v drugem valu epidemije COVIDA-19. Akcijski načrt za izvajanje psihološke pomoči v razmerah epidemije. Nacionalni inštitut za javno zdravje. <http://www.dps.si>
- Lee, J. (2020). Mental health effects of school closures during COVID-19. *Lancet. Child Adolescent Health*. [https://www.thelancet.com/journals/lanchi/article/PIIS2352-4642\(20\)30109-7/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanchi/article/PIIS2352-4642(20)30109-7/fulltext)
- Mace, F. C., Belfiore, P. J. in Hutchinson, J. M. (2001). Operant theory and research on self-regulation. V B. Zimmerman in D. H. Schunk (ur.), *Self regulated learning and academic achievement* (str. 39–65). Lawrence Erlbaum.
- Magajna, L., Kavkler, M., Čačinovič Vogrinčič, G., Pečjak, S. in Bregar Golobič, K. (2008). *Koncept dela: Učne težave v osnovni šoli*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Modic, S. in Kobal Grum, D. (2020). Dejavniki čustvovanja in sprijemanje s stresom med pandemijo COVID-19. V Ž. Lep in K. Hacin Beyazoglu (ur.), *Psihologija pandemije: posamezniki in družba v času koronske krize* (str. 129–142). Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Reid, R., Mason, L. H. in Asaro Sandler, K. (2012). Self-regulation strategies for students with autism spectrum disorder. V S. Goldstein in J. Naglieri (ur.), *Interventions for autism spectrum disorders* (str. 257–282). Springer.
- Polizzi, C., Inn, S. J. in Perry, A. (2020). Stress and coping in the time of COVID-19: pathways to resilience and recovery. *Clinical Neuropsychiatry*, 17, št. 2, str. 59–62. <https://doi.org/10.36131/CN20200204>
- Prime, H., Browne, D. T. in Wade, M. (2020). Risk and resilience in family well-being during the COVID-19 pandemic. *American Psychologist*, 75(5), str. 631–643. <https://doi.org/10.1037/amp0000660>
- Sayer, L. C., Bianchi, S. M., Robinson, J. P. (2004). Are parents investing less in children? Trends in Mothers' and Fathers' Time with Children. *American Journal of Sociology*, 110(1), str. 1–43.
- Shen, W., Long, L. M., Shih, C. in Ludy, M. (2020). A humanities-based explanation for the effects of emotional eating and perceived stress on food choice motives during the COVID-19 pandemic. *Nutrients*, 12,(9). <https://doi.org/10.3390/nu12092712>
- Šterman Ivančič, K., Štermfel, U., Peras, I. in Japelj Pavešič, B. (2021). Občutek pripadnosti šoli kot dejavnik blagostanja in učne uspešnosti učencev in učenk. V A. Mlakuž in I. Ž. Žagar (ur.), *Raziskovanje v vzgoji in izobraževanju: učenje in poučevanje na daljavo – Izkušnje, problemi in perspektive*, 6. znanstvena konferenca, 22. in 23. september 2021 (str. 44–45). Pedagoški inštitut. <https://www.pei.si>
- UNESCO COVID-29 educational Response (2020). <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse/>
- Zveza aktivov svetov staršev Slovenije: Izobraževanje na daljavo in pogled naprej – podatki po 5 tednih pouka na daljavo. <https://drive.google.com/file/d/1UBZtftveumqntClq7X1XDHjxl-BB2Wk/view>
- Zakon o osnovni šoli. (2006). Uradni list RS, št. 81/2006.